

Carmen Caro Dugo

Vilniaus universitetas

Užsienio kalbų institutas

Universiteto g. 5, Vilnius, LT-2734, Lietuva

Tel. +370 5 268 72 75

El. paštas carmen.caro@uki.vu.lt

Moksliniai interesai: lietuvių ir ispanų kalbų gretinamoji gramatika, grožinės literatūros vertimas iš lietuvių kalbos į ispanų kalbą ir iš ispanų kalbos į lietuvių kalbą, vertimo teorija ir praktika

LIETUVIŲ KALBOS PUSDALYVINIŲ KONSTRUKCIJŲ VERTIMAS Į ISPANŲ KALBĄ K. DONELAIČIO METŲ „VASAROS DARBUOSE“

Donelaičio raštų kalba pasižymi dideliu vaizdingumu. Prie jos vaizdingumo ir gyvumo, be abejo, prisideda gausiai vartojamos veiksmažodinės konstrukcijos. Labai dažna priemonė yra pusdalyvis, kaip būdas sukonkretinti pagrindiniais veiksmažodžiais nusakytus veiksmus. Praeitais metais K. Donelaičio „Metai“ buvo pirmąkart išleisti ispanų kalba (Las estaciones del año. Sevilla: Renacimiento, 2013). Šiame straipsnyje tiriamas pusdalyvinių konstrukcijų vertimas į ispanų kalbą „Metų“ dalyje „Vasaros darbai“. Nagrinėjama viena iš galimų priemonių pusdalyviams versti – ispanų kalbos gerundijus. Iš dalies gerundijaus funkcijos sutampa su lietuvių kalbos pusdalyvio, bet gerundijaus reikšmės yra platesnės, todėl negalima šia veiksmažodžio neasmenuojama forma piktnaudžiauti, juolab kad ispanų kalbininkai siūlo vengti gerundijaus formų gausos. Bandoma nustatyti, kokiomis kitomis priemonėmis pusdalyviai verčiami į ispanų kalbą, ar jų reikšmės išlaikytos vertimo tekste, kaip Donelaičio „Metams“ būdingas dinamiškumas perteiktas ispanų kalbos skaitytojui.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: lietuvių kalbos pusdalyvinės konstrukcijos, ispanų kalbos gerundijus.

1. Įvadinės pastabos

Verčiant grožinės literatūros kūrinius, būtina suprasti ne tik originalo ir vertimo kalbų gramatinę struktūrą, jų pagrindinius skirtumus, bet ir originalo autoriaus stiliaus savitumą. Pvz., J. Pikčilingis primena, kad „stilistiškai lygindamas rusų ir prancūzų kalbas, J. Stepanovas nurodo šią pastarąją esant kur kas labiau linkusią į substantyvizaciją nei pirmąją. <...> Lietuvių kalba, be abejo „veiksmažodinė“, ir veiksmažodis jos stilistikoje užima ypatingą vietą“ (Pikčilingis 1971, p. 167). Kaip kalbininkas pastebi, „veiksmažodžio lyginamasis svoris vienos ar kitos kalbos stilistikoje nėra vienodas: yra kalbų „daiktavardinių“. Jų stilistikoje daiktavardis ir veiksmažodis turi skirtingą lyginamąją vertę“ (Pikčilingis 1971, p. 166). Galima sakyti, kad ispanų kalboje, palyginti su lietuvių kalba, veiksmažodžio dažnis taip pat mažesnis. Verčiant iš lietuvių į ispanų kalbą, yra įprasta taikyti veiksmažodinių konstrukcijų transformaciją daiktavardinėmis.

K. Donelaičio kalba, kaip žinoma, pasižymi dideliu gyvumu ir vaizdingumu. J. Pikčilingis (1971, p. 165). tvirtina, kad „tikriausias gyvybės ženklas – judėjimas, dinamika, ne ramybė, statika. <...> Judėjimą, kaip procesą, perteikia veiksmožodis. Jį reikia laikyti tikrąja gyvo sakinio siela“. Apie K. Donelaičio kūrinių kalbą kalbininkas sako, kad autorius „vengia statiško aprašinėjimo. <...> Donelaičio vaizduose yra tai, ką jo amžininkas Lesingas laikė dėsningu poezijos menu: tikrovės reiškinių vyksmas, dinamika. Tam teiginiui pagrįsti Lesingas būtų galėjęs imti pavyzdžių ir iš Donelaičio, kuris veiksminį, iš esmės dinaminį poezijos meno pobūdį yra išreiškęs ypatingai ryškiai, stačiai klasiškai. O toji dinamika iš esmės aiškintina tuo, kad sakinyje viršų ima veiksmožodis. Bet mažą pasakyti: K. Donelaičio stilius veiksmožodinis. Rašytojas veiksmožodį ima ne bet kokį: tas veiksmožodis būna labai taikliai parinktas, vaizdingas, atitinkantis veiksmą, įsameninantis jo atlikėją“ (Pikčilingis 1971, p. 166).

Rašydamas apie K. Donelaičio raštų stiliaus bruožus ir jų vaizdingumą, K. Kabelka (1964, p. 12). tvirtina, kad „savo gyvumu ir vaizdingumu visus žavinti K. Donelaičio raštų kalba kartu yra ir labai paprasta, natūrali. Poeto kalboje nėra jokių leksinių įmantrybių, jokių dirbtinai išdailintų posakių“, tad „būdingiausia bendra Kristijono Donelaičio leksikos ypatybė yra jos konkretumas“.

Pasak J. Pikčilingio (1971, p. 222), kaip tik konkretumas ir yra vaizdingumo pamatas, ir „vaizdingumo ryšį su konkretumu puikiai suprato tokie mūsų rašytojai, kaip K. Donelaitis, Žemaitė, Vaižgantas, V. Krėvė, P. Cvirka, A. Vienuolis ir kt., – žodį jie visuomet renkasi kuo konkretesnį. Veiksmožodis <...> būdamas labiausiai semantiškai apibrėžtas, kelia ryškiausius vaizdinius bei asociacijas.“

J. Kabelka pastebi, kad „kitas labai svarbus Kristijono Donelaičio raštų kalbos vaizdingumo ir gyvumo šaltinis yra vadinamieji vaizdingieji veiksmožodžiai, kurių poetas vartoja labai daug – jie sudaro maždaug pusę visų Kristijono Donelaičio raštuose esančių veiksmožodžių“. Jis priduria, kad „gana dažnai poeto vartojama priemonė vaizdingumui padidinti yra dviejų veiksmožodžių sustatymas greta. Pavyzdžiui, savaime nevaizdingas veiksmožodis *pasikėlė* sustiprinamas kitu veiksmožodžiu *linguodamas*; *ratas sukasi* sustiprinamas *braškėdamas sukasi*. Kitais atvejais jau savaime vaizdingas veiksmožodis, pvz., *purvynai teška*, dar labiau sustiprinamas taip pat vaizdingu veiksmožodžiu *pleškėdami teška*; metaforinis pasakymas *lytus žmonėms nugarą skalbia* sustiprinamas vaizdingu veiksmožodžiu *teškėdamas nugarą skalbia* ir pan. Tokiu būdu poetas dar labiau sukonkretina vaizdą, padaro jį plastiškesnį, dinamiškesnį (pvz., *kūns šokinėdamas nutveria darbus* – pats veiksmožodis *nutveria* jau reiškia veiksmo skubumą, o šokinėdamas šio skubumo įspūdį dar labiau sustiprina)“ (Kabelka 1964, p. 14). Minėti pavyzdžiai rodo, kad pusdalyvis padeda sukonkretinti veiksmą ir suteikia tekstui gyvumo ir vaizdingumo.

Kaip buvo paminėta, ispanų kalboje linkstama vartoti daugiau daiktavardinių konstrukcijų, todėl versdami iš ispanų į lietuvių kalbą vertėjai dažnai taiko daiktavardžio transpoziciją veiksmožodžiu ar jo formomis (dalyviu, pusdalyviu, padalyviu). Šio straipsnio autorės nuomone, verčiant K. Donelaičio *Metus* į ispanų kalbą, vertėjui keliamas dvigubas uždavinys – neišleisti iš akių ispanų kalbos daiktavardinio pobūdžio, kad vertimo tekstas skambėtų natūraliai, ir tuo pat metu perteikti skaitytojui originalo gyvumą, dinamiškumą,

ieškoti tinkamų atitikmenų gausiems ir vaizdingiems lietuvių kalbos veiksmažodžiams. Šio darbo tikslas yra išnagrinėti, kokiomis ispanų kalbos gramatinėmis priemonėmis galima perteikti lietuvių kalbos pusdalyvinių konstrukcijų reikšmes, ir ištirti, kaip tai pavyko įgyvendinti verčiant K. Donelaičio *Metų „Vasaros darbus“* į ispanų kalbą, kurioje, nepaisant abiejų kalbų skirtumų, buvo norėta išlaikyti lietuviško teksto gyvumą ir dinamiškumą.

2. Lietuvių kalbos pusdalyvis ir ispanų kalbos *gerundijus*

Studijoje apie lietuvių kalbos dalyvių vartoseną, A. Klimas (1993, p. 28–29) tvirtina, kad „pusdalyvis lietuvių kalboje labai dažnai vartojamas, <...> ir dėl to, kad vienas gali atstoti ištisą laiko šalutinį sakinį“. „Lietuvių kalbos gramatika“ pusdalyvį apibrėžia taip: „Pusdalyviai yra iš veiksmažodžių kamienų daromos nelinksniuojamos formos, turinčios veiksmažodžių, būdvardžių irrieveiksmių ypatybių. Sakinyje pusdalyviai reiškia antraeilį veiksmažodžių, kylančių iš to paties veikėjo, kuris atlieka ir pagrindinį veiksmažodžių“ (Ulvydas 1971, p. 375). „Šalutinis veiksmas sudaro pagrindinio veiksmo aplinkybę ir todėl jis įforminamas tam tikra neasmenuojamąja forma. <...> Pusdalyvis yra veiksmažodžio forma, reiškianti šias aplinkybes: laiko, būdo, priežasties, sąlygos arba nuolaidos (Paulauskienė 1994, p. 367). A. Paulauskienė pastebi: „kadangi pusdalyvis reiškia aplinkybę, sutampančią su kito veiksmo trukme, tai ir pats pusdalyvis turi trukmės reikšmę ir dažniausiai daromas iš eigos veiksmo veiksmažodžių“. Apie K. Donelaičio pusdalyvių vartoseną, profesorė rašo: „K. Donelaičio raštuose priešdėliniai pusdalyviai vartojami kur kas dažniau ir ne visai įprastai, <...> bet ir čia negalima sakyti, jog pusdalyvio reikšmė suderinama su įvykio veiksmo reikšme. Aplinkybės veiksmas – nuolatinis, kartojamas: *pamatydami būrą spjaudo = kai tik pamato būrą, spjaudo*“ (Paulauskienė 1994, p. 370–371).

Dabartinės lietuvių kalbos gramatikoje aptariamoms pusdalyvio reikšmėms, vartosenai ir tvirtinama, kad pusdalyvis visada turi šalutinio veiksmo reikšmę (Ambrazas 1997, p. 369). Apie aplinkybinius dalyvius, rašoma, kad „su pagrindinį veiksmažodžių reiškiančiais asmenuojamąja veiksmažodžio forma jie siejami laiko, priežasties, sąlygos, nuolaidos prasminiais santykiais, artimai tarp savęs susijusiais“ (Ambrazas 1997, p. 373). Čia taip pat minima, kad „pusdalyviai vartojami kaip aplinkybiniai veikiamieji esamojo laiko dalyviai, žymintys šalutinio veiksmo vienalaikiškumą su pagrindiniu. Dažniausiai jie daromi iš nerezultatinių, nebaigtą veiksmažodžių žyminčių veiksmažodžių. Pusdalyviai padaryti iš priešdėlinių įvykio veiksmo reikšmės veiksmažodžių, žymi pagrindinio ir šalutinio veiksmažodžių sutapimą nenurodydami jų trukmės santykio. Būdamas nežymėtas laiko priešpriešos narys pusdalyvis tam tikrais atvejais gali reikšti ir vėlesnį už pagrindinį veiksmažodžių. Jis taip pat gali nusakyti šalutinį veiksmažodžių, nuo kurio priklauso pagrindinis, gali nusakyti pagrindinio veiksmo turinį, padarinį arba pabrėžti tos pačios šaknies veiksmažodžiu reiškiamo veiksmo intensyvumą“ (Ambrazas 1997, p. 374).

Ispanų kalbos gerundijaus (*gerundio*) reikšmės ir vartosenai iš dalies sutampa su lietuvių kalbos pusdalyvio, todėl gerundijus yra vienas iš pusdalyvio vertimo būdų. Gerundijus sudaromas prie veiksmažodžio kamieno pridėjus galūnę *-ando* (su veiksmažodžiais, kurių bendratis baigiasi *-ar*) ir *-iendo* (su veiksmažodžiais su bendraties galūnėmis *-er/-ir*).

Gerundijaus formos neturi nei giminės, nei skaičiaus, todėl tradiciškai kalbininkai pataria nepiktinaudžiauti gerundijaus formomis, ypač poetiniame tekste, kuriame vengtinas nereikalingas galūnių kartojimas.

Nors gerundijus atlieka panašias funkcijas kaip pusdalyvis, jo reikšmės yra platesnės. Panašiai kaip anglų kalbos gerundijaus forma (su galūne *-ing*), jis gali sudaryti tęstinį sudurtinį laiką kartu su pagalbinio veiksmažodžiu *estar* (rečiau su *andar, ir, llevar, venir*) ir gali būti vartojamas pagrindinių sakinių tariniuose. Suprantama, sudurtines formas gali pakeisti vientisinės, todėl poezijoje dažnai pasirenkamos vientisinės formos, siekiant glausumo ir sklandumo. Paminėtina, kad verčiant „Vasaros darbus“ sudurtinės tęstinės formos nepavartotos nė karto, o visuose *Metuose* – tik septynis kartus (keturis kartus „Pavasario linksmybėse“, du kartus „Rudens Gėrybėse“ ir tik vieną kartą „Žiemos rūpesčiuose“).

Kai gerundijus vartojamas kaip savarankiška forma, jis, panašiai kaip pusdalyvis, žymi šalutinį veiksmažodį ir prideda kokią nors pagrindiniu veiksmažodžiu nusakytą veiksmo aplinkybę, papildydamas jo semantinę turinį. Todėl ispanų kalbos gramatikai gerundijų kartais vadina *veiksmažodiniu prieveiksmiu* (Real Academia 2006, p. 482).

Ispanų kalbos akademinėje gramatikoje rašoma, kad gerundijus dažniausia reiškia nebaigtinį veiksmažodį, savo trukme sutampantį su pagrindinio sakinio veiksmažodžiu. Jeigu pagrindinis veiksmažodis nusako nebaigtinį veiksmažodį, gerundijaus laikas sutampa su pagrindinio veiksmažodžio laiku; tačiau, jeigu pagrindinis veiksmažodis turi baigtinę reikšmę, jo laikas sutampa su gerundijaus laiku tik iš dalies. Gerundijumi nusakytas veiksmas taip pat galėtų vykti iš karto prieš arba po pagrindinio. Šiuo atveju veiksmažodžių laikai nesutampa, bet jie yra labai artimi. Dažniausiai gerundijaus konstrukcija nevartotina padarinio arba vėlesnio veiksmo reikšme (Real Academia 2006, p. 488). Remiantis „Real Academia“, galima teigti, kad gerundijumi nusakomas antrinis veiksmas, kuris apibūdina arba tikslina pagrindinį veiksmažodį (p. 489–490) ir kad šalutiniuose aplinkybės sakiniuose dažniausios gerundijaus reikšmės yra būdo, laiko, priežasties, sąlygos ir nuolaidos (Real Academia 2006, p. 492). Tačiau gerundijumi nurodomas veiksmas gali būti atliekamas ir to paties veikėjo kaip pagrindinio veiksmo, ir kito veikėjo. Būtent todėl ispanų kalbos gerundijus taip pat gali būti vartojamas verčiant lietuvių kalbos padalyvį. Be to, ispanų kalboje gerundijus gali patikslinti ne tik veikėjo (subjekto) veiksmažodį, bet ir papildinį (objektą). Šiuo atveju lietuvių kalboje vartotinas esamojo laiko dalyvis.

Reikėtų pridurti, kad ispanų kalba turi ir sudurtinę gerundijaus formą, bet ji visada reiškia rezultatyvų veiksmažodį, vykstantį prieš pagrindinį veiksmažodį. Semantiniu požiūriu ši forma nevartotina verčiant lietuvių kalbos pusdalyvius. Aptariama forma sudaroma iš pagalbinio veiksmažodžio *haber* gerundijaus ir neveikiamosios rūšies būtojo laiko dalyvio, yra gana ilga ir todėl poezijoje retai vartojama. Galima paminėti, kad „Vasaros darbuose“ ši forma nė karto nepasitaikė, o visame *Metų* vertimo tekste aptariama sudurtinė forma buvo pavartota šešis kartus ir, kaip buvo galima tikėtis, išskyrus vieną kartą, ja verčiami priešdėliniai įvykio reikšmės veikiamosios rūšies būtojo kartino laiko dalyviai.

Kaip buvo paminėta, ispanų kalbos gerundijaus kartojimas tekste laikomas stiliaus trūkumu. Todėl jo buvo pradėta be reikalo vengti. S. de los Mozos, kalbėdamas apie dažnai mokslo darbuose analizuotą piktinaudžiavimą gerundijumi, pastebi, kad, norint išvengti

gerundijų gausos, nereikėtų šios priemonės visai apleisti, nes ji – „viena iš subtiliausių ispanų kalbos priemonių“ (Mozos 1974, p. 375). Jis stengiasi įrodyti, kad gerundijaus konstrukcija, reiškianti vėlesnį veiksmą, yra visiškai įmanoma ispanų kalboje. L. Gómez Torrego taip pat mini, kad piktnaudžiavimas gerundijaus formomis labai apsunkina prozą, bet juridinio ir administracinio pobūdžio tekstuose gerundijus pasitaiko itin dažnai. Saikingai ir taisyklingai pavartotas gerundijus gali suteikti tekstui svarbų stilistinį poveikį. Žinoma, gerundijaus formas reikėtų vartoti apdairiai, ir ne per arti viena kitos (Gómez Torrego 2004, p. 355).

Iš to, kas buvo aptarta, matyti, kad pusdalyvio ir gerundijaus reikšmės ir vartoseną sutampa tik iš dalies. Jų pagrindinės reikšmės – būdo, laiko, sąlygos, nuolaidos ir priežasties, ir kiek retesnė padarinio reikšmė (kai kurie ispanų kalbos gramatikai šiuo atveju ragina vartoti itin apdairiai). Pabrėžtina tai, kad ispanų kalbos gerundijus taip pat vartojamas apibūdinti kito, ne pagrindinio veiksmo veikėjo atliekamą veiksmą, kurį lietuvių kalboje perteikia padalyvis. Be to, ispanų kalbos gerundijus gali reikšti ankstesnį už pagrindinį veiksmą, kurį lietuvių kalboje reiškia būtojo laiko dalyvis arba padalyvis, priklausomai nuo šalutinio veiksmo veikėjo.

Verčiant pusdalyviu kartais pavyksta vartoti gerundijaus formas, bet ne visada šis pasirinkimas yra vienintelis ir pats geriausias. Vertėjas turėtų atsižvelgti į teksto visumą, nepiktnaudžiauti gerundijaus formomis, tačiau ir neužmiršti, kad jos yra.

3. „Vasaros darbų“ pusdalyvių vertimas į ispanų kalbą

Pusdalyvinės konstrukcijos lietuvių kalboje yra dažnos, tad ir K. Donelaičio raštuose pusdalyvis yra vartojamas itin gausiai. Šia veiksmožodžio forma veikėjų veiksmai yra dar labiau sukonkretinami, tekstas tampa vaizdingesnis. *Metų* „Vasaros darbuose“ suskaičiuoti 127 pusdalyviai (su -dams – 82 kartai, -dama – 6, -dami – 36, -damos – 3). Iš jų vertimo tekste 8 pusdalyvio formos buvo praleistos, 53 – buvo išverstos ispanų kalbos gerundijumi ir 34 – kitomis veiksmožodinėmis formomis. 1 lentelėje parodoma, kokiomis veiksmožodinėmis formomis lietuvių kalbos pusdalyviai buvo išversti į ispanų kalbą.

1 lentelė. Pusdalyvių vertimas veiksmožodžio formomis

Pusdalyviai, išversti į ispanų kalbą veiksmožodžio formomis			
Gerundijus		Kitos veiksmožodžio formos	
Tiesiogiai	Netiesiogiai (gerundijaus formą turi kitas to paties sakinio veiksmožodis)	Asmenuojama veiksmožodžio forma	Bendratis
45	8	25	9 <i>Al</i> + bendratis (7) <i>Sin</i> + bendratis (2)
53		34	
87			

Iš viso 87 (68,5 %) pusdalyviai verčiami veiksmažodinėmis konstrukcijomis. Kai vertėjas dėl eilėdaros arba dėl ispanų kalbos ypatybių renkasi asmenuojamas formas, originalo teksto gyvumas ne tik nenukenčia, bet, galima sakyti, net padidėja. „Iš veiksmažodžio formų dažnai galima rinktis: asmenuojamąją arba dalyvį, pusdalyvį, padalyvį. „Veiksmažodiškiausia“ yra asmenuojamoji forma – ji veiksmažodį arba būseną perteikia visų gyviausiai. Dalyvis, pusdalyvis ir padalyvis jį „apstingdo“, perteikia kiek statiškiau“ (Pikčilingis 1971, p. 17). *Al/sin* + bendratis, kaip gerundijus, ispanų kalboje rodo veiksmažodinio vienalaikiškumą arba laiko artumą.

2 lentelėje pateikiami duomenys, kaip likusios 30 pusdalyvinių konstrukcijų verčiamos į ispanų kalbą.

2 lentelė. **Pusdalyvių vertimas neveiksmažodinėmis formomis**

Aplinkybės (būdo, priežasties, įrankio...)	Būdvardinės konstrukcijos	Kitos vertimo transformacijos
Prielinksnis (<i>a, con, de, en, por, sin</i>) + daiktavardis arba daiktavardinė konstrukcija	12	6
30		

Daug kūrinyje pavartotų aplinkybių reiškia būdą, nusakantį, kaip atliekamas pagrindiniu veiksmažodžiu išreikštas veiksmas, trijose iš jų pavartoti veiksmažodinės kilmės daiktavardžiai, pavyzdžiui:

- (1) *con lloros y gemidos* (liet. su verksmu ir raudojimu);
- (2) *con roncós juramentos* (liet. su grubiais keiksmais).

Būdvardinės konstrukcijos apibūdina veikėją ir rodo jo būseną atliekant veiksmažodį. Net septynios būdvardinės konstrukcijos yra dalyvinės kilmės. Neveikiamosios rūšies dalyviai *hinchado, sentado, ahítos, embobado* ir *adormilada* rodo rezultatą ir išlaiko veiksmažodinį pobūdį. Stilistines originalo ypatybes verčiant padeda išlaikyti veiksmažodiniai būdvardžiai *jadeante* ir *rebosante*, kilę iš lotynų kalbos esamojo laiko dalyvio, ir veiksmažodinės kilmės *temblorosa*, kuris suteikia tekstui dinamiškumą.

Galima taip pat pastebėti, kad iš 15 atvejų, kai pagrindinio veiksmažodžio turinys sukonkretinamas dviejų pusdalyvių vienoje arba per dvi eilutes (19, 21, 38–39, 68–69, 117, 131–132, 154, 219–220, 358–359, 364–365, 368, 368, 464–465 [net trys pusdalyviai], 470, 478–479, 696–697), tik du kartus abu pusdalyviai visame kūrinyje verčiami ispanų kalbos gerundijaus formomis (pavyzdžiuose jos paryškintos):

- (3) *Tokius aš dyvus kaip sens žmogus pamatydam*
Irgi dūsaudams iš širdies, tuo šūkteriu graudžiai (VD, 68–69)

Viendo esas maravillas, igual que un hombre viejo,
exhalando un suspiro, exclamo acongojado (80)

- (4) *Ogi dabar kasdien kiekviens, mėsos išsižiodams
Ir daug syk kaip šuo išplėšdamas* (VD, 364–365)

*Ahora, cada cual **buscando** carne,
devorando comida como un perro* (94)

Cituotuose pavyzdžiuose pusdalyviai yra skirtingose teksto eilutėse, tad ir ispaniškai gerundijaus formos neatsiduria viena šalia kitos. Kai lietuviškame tekste pusdalyviai eina paeiliui, vertimo sprendimai yra kitokie, pavyzdžiui,

- (5) *Ale dūsaudams ir vis sirgdams nutveria šaukštą!* (VD, 19)
*llo de achagues (būdvardinė konstrukcija), que agarra la cuchara
resoplando.* (78)

Vertimo tekste tik du kartus vienas originalo pusdalyvis dėl eilėdaros ir skambesio buvo verčiamas dviem gerundijaus formomis. Tik vienu iš šių atveju gerundijaus formos ėjo paeiliui:

- (6) *Ir vaitodams vis ir šen, ir ten bėginėjo* (VD, 458)
*y en su busca marchó **gimiendo** y **maldiciendo*** (98)

Kitu atveju formos buvo pavartotos toliau viena nuo kitos:

- (7) *O riešutų nebus, ir dantys grieždami špyters* (VD, 635)
*Y no **teniendo** nueces que mascar,
detengan su trabajo, **rechinando** los dientes* (106)

Be cituotų dviejų pridėtų formų, kurios iš dalies kompensuoja praleistus pusdalyvius, nagrinėjamame vertimo tekste atsirado dar 30 gerundijaus formų. Kaip buvo minėta, ispanų kalbos gerundijus gali reikšti veiksmažodį ankstesnį už pagrindinį, todėl net 13 kartų gerundijus pavartotas perteikti originalo būtojo kartino laiko veiksamosios rūšies dalyvių reikšmėms. Kandangi gerundijus taip pat vartojamas veiksams, kylantiems iš antro veikėjo, reikšti, jis du kartus pasirenkamas verčiant padalyvius. Dar 13 kartų gerundijumi verčiamos lietuvių kalbos asmenuojamos veiksmažodžio formos, vieną kartą – būdo šalutinis sakinytis, ir vieną kartą – aplinkybė.

Nors, verčiant iš lietuvių kalbos į ispanų kalbą, yra įprasta veiksmažodines konstrukcijas pakeisti daiktavardinėmis, verčiant „Vasaros darbus“ į ispanų kalbą, nemaža dalis pusdalyvių išversti neasmenuojamomis gerundijaus formomis arba kitomis veiksmažodinėmis konstrukcijomis. Visa tai leido išsaugoti nagrinėjamos K. Donelaičio *Metų* dalies dinamiškumą ir stilistines ypatybes.

Išvados

1. Lietuvių kalbos pusdalyvio ir ispanų kalbos gerundijaus funkcijos iš dalies sutampa, bet ispanų kalbos gerundijus turi daugiau reikšmių ir yra platesnės vartosenos. Išnagrinėjus vienos lietuvių autoriaus kūrinio dalies vertimą į ispanų kalbą, galima teigti,

kad ispanų kalbos gerundijus tinkamai perteikia lietuvių kalbos pusdalyvių reikšmes, tačiau jis yra tik vienas iš vertimo variantų.

2. K. Donelaičio *Metų „Vasaros darbuose“* gausu veiksmažodinių konstrukcijų, tekstas yra dinamiškas ir vaizdingas. Veikėjų atliekami veiksmai originale yra sukonkretinti dažnai vartojamomis pusdalyvinėmis konstrukcijomis. Išnagrinėjus kūrinio dalies vertimą į ispanų kalbą, galima teigti, kad verčiant lietuvių kalbos pusdalyvius buvo atsižvelgta tiek į vertimo kalbos pobūdį, tiek į K. Donelaičio stiliaus bruožus.
3. Nors ispanų kalboje gerundijaus formų gausa nerekomenduojama, ji kenkia stiliui, tačiau nagrinėjamo vertimo tekste yra net 85 stilistiškai ir semantiškai tikslingai pavartotos gerundijaus formos. Vertimo tekste gerundijaus formos vartojamos ne tik verčiant pusdalyvius, bet ir priešdėlinių veiksmažodžių būtojo laiko dalyvius, padalyvius ir kitas asmenuojamas veiksmažodžio formas. Be to, verčiant pusdalyvius, tekste pasirenkamos ir daiktavardinės konstrukcijos, kurios padeda išvengti viena po kitos einančių gerundijaus formų. Šios išvados pagrindžia prielaidą, kad lietuvių ir ispanų kalbose panašios gramatinės formos ir konstrukcijos yra vartojamos kitokiuose kontekstuose ir skirtingu dažniu.
4. Vertinant priimtus vertimo sprendimus semantiniu požiūriu, galima teigti, kad „Vasaros darbų“ pusdalyvinių konstrukcijų reikšmės vertime yra išlaikytos vartojant gerundijaus formas ir kitas ispanų kalbos priemones, leidusias tinkamai perteikti semantinį turinį ir nepadaryti reikšmės nuostolių.
5. Pasirinktos lietuvių kalbos teksto pusdalyvių vertimo į ispanų kalbą priemonės leido perteikti K. Donelaičio teksto grožį šiuolaikiniams ispanų skaitytojams ir prabilti į juos natūraliai skambančia ir skaitytojams artima kalba.

Šaltiniai

DONELAITIS, K., 1977. *Metai*. Vilnius: Vaga.

DONELAITIS, K., 2013. *Las estaciones del año*. Vertė Carmen Caro Dugo. Sevilla: Renacimiento.

Literatūra

AMBRAZAS, V. ir kiti, 1997. *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

KABELKA J., 1964. *Kristijono Donelaičio raštų leksika*. Vilnius: Mintis.

KLIMAS, A., 1993. *Lietuvių kalbos dalyvių vartoseną*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.

GÓMEZ TORREGO, L., 2004. *Nuevo manual de español correcto I*. Madrid: Arco/Libros.

MOZOS de los, S., 1974. ¿Es arabismo sintáctico el gerundio „de posterioridad“? *Revista española de lingüística*, ISSN 0210-1874, Año nº 4, Fasc. 2, p. 375–390.

PAULAIŠKIENĖ, A., 1994. *Lietuvių kalbos morfologija. Paskaitos lituanistams*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

PIKČILINGIS, J., 1971. *Lietuvių kalbos stilistika I*. Vilnius: Mintis.

REAL ACADEMIA ESPAÑOLA, 2006. *Esbozo de una nueva gramática de la lengua española*. Madrid: Espasa.

ULVYDAS, K., 1971. *Lietuvių kalbos gramatika, II*. Vilnius: Mintis.

Carmen Caro Dugo

Vilniaus Universitetas, Lietuva

Moksliniai interesai: lietuvių ir ispanų kalbų gretinamoji gramatika, grožinės literatūros vertimas iš lietuvių kalbos į ispanų kalbą ir iš ispanų kalbos į lietuvių kalbą, vertimo teorija ir praktika

LIETUVIŲ KALBOS PUSDALYVINIŲ KONSTRUKCIJŲ VERTIMAS Į ISPANŲ KALBĄ K. DONELAIČIO METŲ „VASAROS DARBUOSE“

Santrauka

K. Donelaičio raštuose dažnai vartojamos veiksmažodinės konstrukcijos. Itin dažna priemonė yra pUSDalyvis. Jis padeda sukonkretinti pagrindiniais veiksmažodžiais nusakytus veiksmus ir taip prisideda prie teksto gyvumo ir dinamiškumo. Praeitais metais K. Donelaičio *Metai* buvo pirmą kartą išleisti ispanų kalba (*Las estaciones del año*. Sevilla: Renacimiento, 2013). Šiame straipsnyje nagrinėjama viena iš galimų priemonių pUSDalyviams versti – ispanų kalbos gerundijus. Iš dalies gerundijaus funkcijos sutampa su lietuvių kalbos pUSDalyvio, bet gerundijaus reikšmės yra platesnės. Bandoma nustatyti, kokiais kitomis priemonėmis pUSDalyviai verčiami į ispanų kalbą, ar jų reikšmės išlaikytos vertimo tekste, kaip Donelaičio stiliui būdingas dinamiškumas perteiktas ispanų kalbos skaitytajui. Išnagrinėjus „Vasaros darbu“ vertimą į ispanų kalbą, galima teigti, kad ispanų kalbos gerundijus tinkamai perteikia lietuvių kalbos pUSDalyvių reikšmes, tačiau jis yra tik vienas iš vertimo variantų. Nors ispanų kalboje gerundijaus formų gausa nerekomenduojama, ji kenkia stiliui, tačiau nagrinėjamo vertimo tekste yra net 85 stilistiškai ir semantiškai tikslingai pavartotos gerundijaus formos. Vertimo tekste gerundijaus formos vartojamos ne tik verčiant pUSDalyvius, bet ir priešdėlinių veiksmažodžių būtojo laiko dalyvius, padalyvius ir kitas asmenuojamas veiksmažodžio formas. Be to, verčiant pUSDalyvius, tekste pasirenkamos ir daiktavardinės konstrukcijos, kurios padeda išvengti viena po kitos einančių gerundijaus formų. Verčiant lietuvių kalbos pUSDalyvius buvo atsižvelgta tiek į vertimo kalbos pobūdį, tiek į K. Donelaičio stiliaus bruožus. Galima teigti, kad verčiant „Vasaros darbus“ pUSDalyvinių konstrukcijų reikšmės yra išlaikytos vartojant gerundijaus formas ir kitas ispanų kalbos priemones, leidusias tinkamai perteikti semantinį turinį ir nepadaryti reikšmės nuostolių.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: lietuvių kalbos pUSDalyvinių konstrukcijų vertimas, ispanų kalbos gerundijus.

Carmen Caro Dugo

Vilnius University, Lithuania

Research interests: Lithuanian and Spanish comparative grammar, literary translation from Lithuanian into Spanish and from Spanish into Lithuanian, translation theory and practice.

THE TRANSLATION INTO SPANISH OF LITHUANIAN PARTICIPLE STRUCTURES IN “SUMMER TOILS“ (K. DONELAITIS, *THE SEASONS*)

Summary

K. Donelaitis uses a great number of verbal constructions. A particularly frequent means is the so called *pUSDalyvis* (an active adverbial participle). It adds more specific nuances to the actions expressed by the main verbs, thus making the text even more lively and dynamic. K. Donelaitis's work *The Seasons* was translated into Spanish last year (*Las estaciones del año*. Sevilla: Renacimiento, 2013). This article examines one of the possible means of translating the Lithuanian active adverbial participle into Spanish: the gerund. This verbal form is in some ways similar to the Lithuanian participle, but it is used more widely. This study tries to determine what other means have been

used to translate the participle into Spanish, and to what extent the meanings conveyed by the participles have been maintained in the Spanish text, how the dynamism of Donelaitis's style has been transmitted to the Spanish reader. The analysis of the translation of the "Summer Toils" – one of the parts of the poem – helps to understand that the Spanish gerund adequately conveys the meaning of the Lithuanian participle, but it is only one of the possible translation options. Even though Spanish grammarians advice not to use an excessive amount of gerund forms, as they can make the style repetitive, as many as 85 gerund forms have been found in the translation of the text discussed. Of course, we have to take into account that the gerund is used in Spanish not just to translate the Lithuanian adverbial participle, but also past participles (especially of perfective verbs) and some other Lithuanian impersonal and personal verbal forms. Besides, in order to translate the active adverbial participle and to prevent a repetition of the Spanish gerund, nominal constructions have been used. In translating the Lithuanian active participles, the translator has taken into account both the nature of the target language and the features of K. Donelaitis's style. It can be concluded that the meanings of participle constructions in "Summer Toils" have been maintained by using gerund forms as well as other linguistic resources, which have made it possible to transmit the semantic content of the text and to avoid unnecessary losses.

KEY WORDS: Translation of Lithuanian participle, Spanish gerund.

Įteikta 2014 metų liepos 15 d.